

Groene diensten steeds maar in omvang

Boeren kunnen zich nog niet rijk rekenen met de opbrengst uit groene diensten, maar de landbouw staat wel aan de vooravond van een tijd waarin die ‘ecosysteemdiensten’ onderdeel uitmaken van het verdienmodel.

Gras is meer dan voer voor de koe.

TEKST TIJMEN VAN ZESSEN

Reizigers die op het vliegveld de CO₂-uitstoot van hun vliegreis compenseren. Het is op steeds meer luchthavens gebruikelijk, maar rondom Eindhoven Airport ontstaat er iets nieuws. Normaliter loopt CO₂-compensatie via projecten ergens anders in de wereld, bijvoorbeeld door het aanplanten van bomen in

Afrika of Zuid-Amerika. Maar reizigers die vanaf Eindhoven Airport vertrekken, kunnen waarschijnlijk deze zomer hun CO₂-uitstoot compenseren in de regio. Boeren rondom het vliegveld leggen daarvoor de benodigde koolstof vast in hun bodem, met name door akkers niet (meer) te scheuren. Ze sluiten daarvoor een contract af voor tien jaar en meten de koolstofgehalten bij aanvang en na afloop van die periode.

Ondernemer Erik van den Oord is in opdracht van Agrarische Natuurvereniging Het Groene Woud de initiator van dit project. ‘Een retourtje Barcelona is goed voor 370 kilo CO₂. Compenseren van die uitstoot kost bij de huidige CO₂-prijs 10 euro en boeren hebben daarvoor de oplossing. Vastleggen van koolstof biedt kansen voor de landbouw.’ De compensatie gebeurt op vrijwillige basis en tegen uiteenlopende prijzen. Van den Oord ziet prijzen voorbijkomen van 40 tot 100 euro per ton. Dat kan bij een serieuze vastlegging (meer dan 2 ton koolstof per hectare per jaar) aardig oplopen. Wel gaat het nog om brutobedragen, zo zal de validatie van CO₂-compensatie ook geld kosten. ‘Die validatie moet op orde zijn. Als

Ecosysteemdiensten met grasland (fictieve bedragen)

LANDSCHAP/NATUURBEHEER

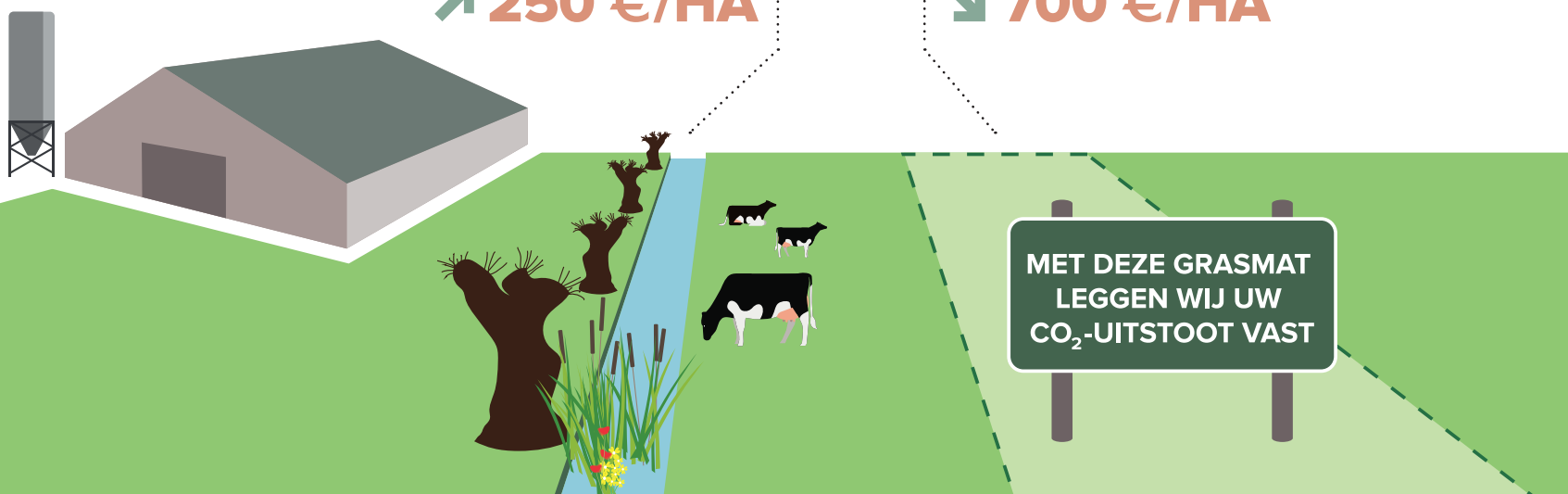
Diensten voor het onderhouden van landschapselementen (knotwilgen, heggen, slootkanten)

↑ 250 €/HA

KOOLSTOFVASTLEGGING

Diensten om CO₂-uitstoot te compenseren (blijvend grasland)

↓ 700 €/HA

meer volwassen, nog beperkt

mensen betalen om hun CO₂-uitstoot te compenseren, dan moet dat ook ergens zijn vastgelegd', legt Van den Oord uit. Dankzij de SNK (Stichting Nationale Koolstofmarkt) wordt die benodigde waarborg nu geregeld.

Verdienmodel voor grasland

Het initiatief rondom Eindhoven staat niet op zichzelf. Het is een van de vele projecten waarin gewerkt wordt aan een verdienmodel met grasland (zie kaders pagina 7 en 8). Want zoveel is wel duidelijk, in de hedendaagse werkelijkheid is gras niet meer alleen voer voor koeien. Het is veel meer dan dat. Boeren kunnen met hun grasland groene diensten leveren, ook wel ecosysteemdiensten genoemd. Naast het vastleggen van koolstof valt te denken aan biodiversiteit, landschapsonderhoud, natuurinclusief boeren en recent het voorbeeld rondom de Nieuwkoopse Plassen dat zich richt op stikstofreductie. Het zijn stuk voor stuk waardevolle taken, maar hoe zet je die als boer om in klinkende munt? Het lectoraat Grasland en Beweiding van Aeres Hogeschool Dronten richtte zich de afgelopen twee jaar onder meer op die

vraag. Lector Agnes van den Pol is er helder over: 'Wil je groene diensten laten werken, dan moet de financiële prikkel goed op orde zijn, in ieder geval voldoende voor een goed inkomen.'

Volgens de lector moet de beloning voor groene diensten minder ad hoc. Een grootschalige aanpak is noodzakelijk om een serieuze transitie van de landbouw te bewerkstelligen. De overheid, het ministerie van LNV, heeft daarvoor de middelen en de verantwoordelijkheid. 'Als je als samenleving een landbouw wilt die groene en blauwe diensten levert, dan mag dat ook wat kosten. We betalen als burger ook niet rechtstreeks voor de politie, defensie of het onderwijs. Dat financiert de overheid, omdat het belangrijk is voor ons allemaal.'

Financiering via het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) is een optie, maar volgens Van den Pol ontbreekt daarin nog een extra beloning. 'Er zijn voor boeren steeds meer eisen op het vlak van duurzaamheid, maar er komt in het GLB geen extra geld bij. Zit je in de goede hoek en werk je al natuurinclusief, dan zit je goed. Maar werk je meer traditioneel, dan moet er ook voldoende prikkel

BIODIVERSITEIT

Diensten om de biodiversiteit te bevorderen (weidevogelbescherming)

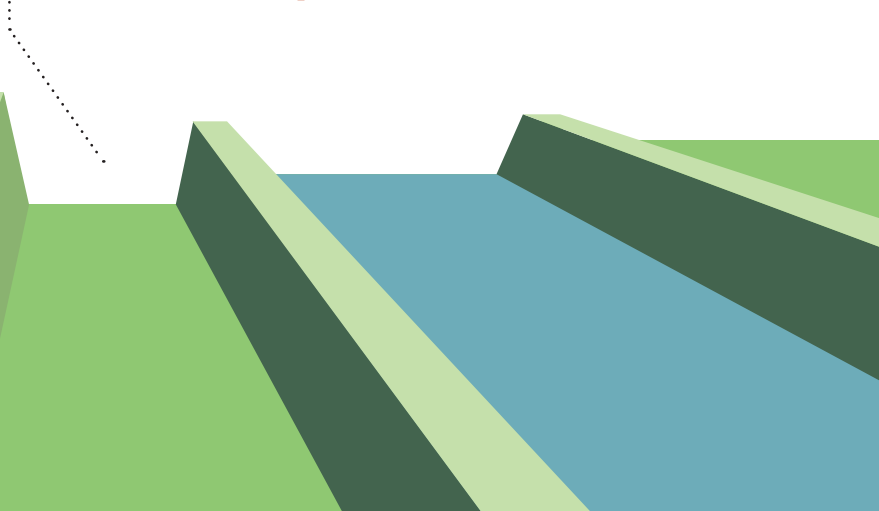
↑ 900 €/HA

WATERBERGING

Diensten om overstroming door hoog water te voorkomen (overloopgebieden)

↑ 1500 €/HA

zijn om groene diensten te leveren', zegt Van den Pol, die ervan overtuigd is dat belonen beter werkt dan straffen. Verandering afdwingen via wetgeving is niet effectief.

'Willingness to pay'

Het ontbreekt boeren op dit moment aan perspectief om serieus door te pakken met groene diensten, vindt ook Hens Runhaar. Als buitengewoon hoogleraar aan de leerstoelgroep Beheer van biodiversiteit in agrarisch cultuurlandschap maakte hij die analyse aan de Wageningen Universiteit. 'Het belangrijkste knelpunt is dat een boer er nu op toelegt als hij later gaat maaien. Het kost meer opbrengst waar geen beloning tegenover staat.' Er bestaan wel beheerspakketten voor agrarisch natuurbeheer, maar dat is nog maar 5 procent van het totale areaal. 'Peanuts', kwalificeert Runhaar. 'Als je een beloningssysteem hebt waarin biodiversiteit en koolstofvastlegging echt geld opleveren, prikkel je het ondernemerschap.' Zijn collega Nico Polman doet onderzoek naar beloningssystemen voor groene en blauwe diensten. Een model dat grootschalig toepasbaar is voor het belonen van groene diensten, bestaat nog niet. Polman: 'Er bestaan op dit moment wel innovatieve voorbeelden. Met de weidepremie is het gelukt om het aantal weidende koeien te stimuleren. En de biodiversiteitsmonitor levert bij bepaalde prestaties een rentekorting en is onderdeel van de Planet Proof-melk die FrieslandCampina vermarkt.' Maar wat is meer biodiversiteit waard? De modellen daarvoor werken volgens het principe 'willingness to pay': tot welk bedrag zijn consumenten bereid extra te betalen voor een product met toegevoegde waarde? Uiteindelijk moet de beloning voor groene diensten volgens Polman uit een combinatie komen van initiatieven uit de markt en een stevig verdienmodel vanuit de overheid. 'De vraag is echter hoe je dat opschaaft', schetst Polman de uitdaging.

Graslandconvenant

Het grootschalig belonen van groene diensten is nog een zoektocht, beaamt Kees Jaap Hin. Zijn adviesorgaan Hinsia regisseert programma's op het snijvlak van samenleving en landbouw. 'De vraag is hoe we die niches waar groene diensten nu al beloond worden, vertalen naar de grote massa. Dat is een kwestie van experimenteren en je niet blindstaren op één instrument. Het is een zoektocht naar een nieuwe verhouding tussen maatschappij, boeren en de voedingsmiddelenbranche.' Samenwerking is volgens Hin een voorwaarde. Alle stakeholders moeten aan tafel, niet alleen LTO en LNV, ook BoerenNatuur, de zuivelketen en andere belanghebbende partijen. Uiteindelijk zou die samenwerking, net als bij het stimuleren van weidegang, kunnen uitmonden in een convenant, een graslandconvenant, waar iedereen zich aan committeert.

De regie voor zo'n samenwerking ligt op dit moment bij de Duurzame Zuivelketen. Wil Meulenbroeks, voorzitter van de LTO-vakgroep melkveehouderij, bevestigt dat er meer partijen nodig zijn om het verdienmodel grootschalig rond te krijgen: provincies, waterschappen, NGO's, et cetera. 'Dat lijkt ingewikkeld met die veelheid aan belangen, anderzijds is het ook een kans, omdat iedereen het belang van groene diensten erkent.' Meulenbroeks zegt

Een bloemenmengsel langs de akkerrand draagt bij aan de biodiversiteit

Arnoud de Vries: 'Bedrijven kiezen er liever voor om hun uitstoot lokaal te compenseren'

Het officiële moment waarop Valuta voor Veen van start ging met CO₂-reductie

Friesland had in de zomer van 2020 een landelijke primeur met het eerste CO₂-reductieproject van Nederland. Op het melkveebedrijf van Sjoerd Miedema in Haskerdijken is voor 32 hectare grasland een contract afgesloten om het waterpeil te verhogen. Door het hogere waterpeil neemt de oxidatie van het veen af en reduceert de CO₂-uitstoot.

Over een periode van tien jaar gaat het naar verwachting om in totaal 4370 ton CO₂. De CO₂-besparing wordt verkocht aan kopers die hun CO₂-uitstoot willen compenseren. 'Dit zijn bedrijven die ervoor kiezen om hun CO₂-uitstoot lokaal te compenseren. Dat spreekt meer tot de verbeelding dan een boom planten in Afrika of Zuid-Amerika', legt Arnoud de

Vries uit namens de Friese Milieu Federatie, een van de initiatiefnemers van het project. De toepasselijke titel van het project is Valuta voor Veen. En dat is niet voor niets, want het kan om serieuze bedragen gaan. Bij een waterpeilstijging van veertig centimeter moet je volgens De Vries al snel denken aan 1000 euro per hectare. 'Wij hanteren een tarief van 70 euro per ton CO₂, terwijl er op de internationale ETS-markt 27 euro wordt betaald. Maar de markt die wij bedienen, is anders, vrijwillig. De kopers van certificaten vinden het mooi om zelf het verhaal achter hun CO₂-compensatie te kunnen zien en te vertellen. Dat het ook bijdraagt aan de weidevogelstand bijvoorbeeld', legt De Vries uit. Een bekende klant is bijvoorbeeld Albelli, een populaire foto-albumproducent.

Het meetbaar maken van de gerealiseerde CO₂-besparing is een uitdaging. Bij Valuta voor Veen worden het slootwaterpeil en het grondwaterpeil geregistreerd. Zowel bij aanvang van de contractperiode als aan het eind. 'Het daadwerkelijk meten van CO₂-reductie is heel kostbaar, het verband tussen de waterstand en CO₂-reductie is voor de Stichting Nationale Koolstofmarkt voldoende wetenschappelijk onderbouwd.' De Stichting Nationale Koolstofmarkt (SNK) certificeert en borgt de besparing, zodat kopers een gegarandeerde claim op zak hebben.

geen concessies te willen doen als het om de beloning gaat. Alleen een onkostenvergoeding voor de melkveehouder volstaat niet. 'Neem de discussie over biodiversiteit. Kies je als boer voor grassoorten die minder opbrengst geven, dan gaat dat ten koste van het rendement.' Het belonen van boeren moet ook echt leiden tot meer geld in de huishoudbeurs, voegt Kees Jaap Hin daaraan toe. 'Het geld mag niet neerslaan in hogere grondprijzen of duurdere fosfaatrechten. Dat risico bestaat wel.'

Het is een kanttekening die ook Bert Philipsen plaatst. De grasland- en beweidingsexpert weet als geen ander de meerwaarde van gras te bestempelen. Hij vult aan dat een nieuw verdienmodel ook moet (en kan) aansluiten bij het huidige vakmanschap. 'Het bestaansrecht van de melkveehouderij is dat koeien gras omzetten in een waardevol product als melk. Gras benutten als ruwvoer voor de koe

is en blijft de basis van het vakmanschap van de melkveehouder. Maar een aantal groene diensten zit daar heel dichtbij. Ik noem als eerste weidegang voor een mooi landschap en eiwit van eigen land om minder afhankelijk te zijn van eiwitimport. Maar ook koolstofopslag, want die gaat hand in hand met een hoog organischestofgehalte en dus een goede bodemkwaliteit.' Philipsen wil ermee zeggen dat een melkveehouder zelf ook profiteert van een bodem met veel koolstof: die is beter bestand tegen natte en droge periodes en minder gevoelig voor uitspoeling.

Omdenken met grasland

De pilot met peilgestuurde drainage op het bedrijf van Ad van Rees (zie kader op de volgende pagina) is een sterk voorbeeld van waar bestaand landbouwkundig gebruik en groene diensten zo veel mogelijk in elkaar

Agnes van den Pol, lector Grasland en Beweiding:
'Wil je groene diensten laten werken, dan moet de financiële prikkel goed op orde zijn'

Ad van Rees: ‘Het sturen van de grondwaterstand is een nieuw facet in het waterbeheer’

In de veenweidegebieden is met koolstofvastlegging niet zoveel winst meer te behalen. De organischestofgehalten zijn er al hoog. Waar wel muziek in zit, is het afremmen van de bodemdaling en daarmee de oxidatie (afbraak) van veen. Daarbij komt veel CO₂ vrij. Er lopen meerdere pilots waarbij veehouders experimenteren met onderwaterdrainage, bedoeld om de bodemdaling af te remmen. Voor melkveehouder Ad van Rees was 2019 het jaar waarin hij de eerste ervaring opdeed met onderwaterdrainage. Of beter gezegd: waterinfiltratie. Want dat is de crux als het gaat om het afremmen van bodemdaling: water inlaten als het grondwaterpeil zakt en water draineren (afvoeren) als het water hoog

staat. De melkveehouder uit Brandwijk zag tijdens de warme zomer significante verschillen in de grondwaterstand tussen het proefperceel en de rest van zijn kavels. ‘Het waterpeil onder het gedraineerde perceel bleef netjes hangen op 35 centimeter beneden maaiveld, waar onder de omliggende percelen het peil wegzakte naar 60 centimeter onder maaiveld.’

Het voorkomen van deze sterke daling, dáár is het volgens Van Rees om te doen. De denkfout die in de samenleving bestaat, is dat bodemdaling wel zal ophouden met een hoger slootpeil, maar dat is te simpel, benadrukt de veehouder, die 170 koeien melkt. ‘Het sturen van de grondwaterstand is een

nieuw facet in het waterbeheer van veenweidegebieden. Zie het als het laatste stukje van de puzzel.’

Met het verzilveren van koolstofvastlegging is de pilot nog niet zo ver als Valuta voor Veen (zie kader op de vorige pagina), maar het potentieel is enorm. ‘Met deze methode kun je het grasland landbouwkundig gezien normaal blijven beheren. Dat past beter in de kringloopgedachte, omdat er geen extra voeraankoop als gevolg van opbrengstderiving nodig is. De eerste signalen wijzen erop dat op deze wijze de bodemdaling met 60 procent afneemt.’

Kijk voor uitleg over onderwaterdrainage bij Van Rees op veeteelt.nl/video

geschoven worden. De pilot maakt deel uit van het project ‘Groene Cirkel Kaas en Bodemdaling’. Kaasfabriek De Graafstroom is de initiatiefnemer. Directeur Raymond Noordermeer legt uit dat peilgestuurde drainage voor een stabiel grondwaterpeil zorgt. Weidevogels kunnen daardoor beter fourageren en in de zomer is de grasmat minder gevoelig voor droogte. ‘We onderzoeken met Wageningen en Naturalis het effect op de biodiversiteit en werken aan een nulmeting.’ Het meten en belonen van biodiversiteit staat nog in de kinderschoenen. Voor het vasthouden van koolstof is dat anders. Eind januari gaf het SNK goedkeuring aan het model dat de koolstofwinst bij peilgestuurde drainage berekent. Noordermeer: ‘De volgende stap is het benaderen van partijen die op

de vrije markt hun CO₂-uitstoot willen compenseren.’ Teus Verhoeff is als adviseur voor PPP-Agro Advies bekend met peilgestuurde drainage. ‘Beperk je de bodemdaling met een halve centimeter, dan reduceert dat de CO₂-uitstoot met 11 ton per hectare. Bij een prijs van 27 euro per ton koolstofvastlegging komt dat jaarlijks op grofweg 300 euro per hectare.’ Op de vrije markt liggen de prijzen fors hoger en dan is het volgens de adviseur lucratief om te investeren in de techniek. Het gaat steeds meer om de vraag hoe je grasland tot waarde brengt. ‘Dat vergt omdenken. Voorheen dacht een boer met 100 koeien en 50 hectare erover na om te groeien naar 120 koeien, maar we gaan meer toe naar een focus waar het erom gaat om die 50 hectare zo rendabel mogelijk te maken.’ |